

Ortografia na wesoło

Nauka ortografii jest istotnym elementem kształcenia języka uczniów, gdyż umiejętność poprawnego pisania jest jednym z warunków ogólnego wykształcenia człowieka. Według J. Malendowicz podstawowym celem nauczania ortografii jest wytworzenie u uczniów nawyku ortograficznego pisania, które powinno stać się czynnością automatyczną. Według tej autorki na poprawne wypowiedzianie się w piśmie składają się: poprawność ortograficzna (z interpunkcją łącznie), gramatyczna, semantyczna, stylistyczna i kompozycyjna. Poprawność ortograficzna pełni tu zasadniczą funkcję, ponieważ stopień zrozumienia zapisanego tekstu zależy od formy zapisu wyrazów. Tylko w pełni poprawny ortograficzny zapis może zapewnić jednoznaczne zrozumienie odczytanego tekstu. W klasach młodszych uczniowie mają poważne trudności z poprawnym pod względem ortograficznym zapisem wyrazów. Główną przyczyną jest rozbieżność między mową, a pismem. Ortografia polska tylko w pewnej części opiera się na fonetyce. Pisanie wielu wyrazów ma swe uzasadnienie bądź w morfologii, bądź w tradycji pisanej języka: jest też wynikiem umownego, graficznego przedstawienia pewnych połączeń głosowych.

Nauczanie ortografii na pierwszym etapie edukacyjnym szkoły podstawowej ma na celu:

- opanowanie reguł ortograficznych i właściwe ich stosowanie w pisowni,
- wyrobienie poczucia odpowiedzialności za napisane słowo (wiąże się to z powstaniem potrzeby poprawnego pisania i chęcią jej zaspokajania),
- rozumienie, że poprawna pisownia jest pożądaną formą kontaktów społecznych,
- pobudzenie (w toku pisania) uwagi czynnej, jak również odczucie trudności ortograficznej danego wyrazu,
- wykształcenie spostrzegawczości ortograficznej, polegającej na łatwości zauważania błędów, nieprawidłowości własnego zapisu lub odczytywanego aktualnie tekstu,
- zapobieganie błędom w zapisie wyrazów o trudnej pisowni.

Podstawowym więc zadaniem nauczania ortografii w klasach początkowych jest kształtowanie u uczniów umiejętności poprawnego pisania. Według W. Okonia „umiejętność ortograficzna” to sprawność w posługiwaniu się właściwymi regułami ortograficznymi przy zapisie wyrazów i zdań.

W. Okoń wyróżnia następujące etapy kształcenia umiejętności:

1. Uświadomienie uczniom nazwy i znaczenia danej umiejętności (uwypuklenie znaczenia poprawnej pisowni, rozbudzenie potrzeby poprawnego pisania i chęci jej zaspokajania).
2. Sformułowanie – na podstawie wiadomości z zakresu ortografii- jednej lub kilku reguł ortograficznych.
3. Pokazanie przez nauczyciela wzoru danej czynności (zastosowanie reguły ortograficznej).
4. Ćwiczenia uczniów pod kontrolą nauczyciela z zastosowaniem reguły ortograficznej.
5. Systematyczne i samodzielne ćwiczenia w posługiwaniu się przyswojoną umiejętnością ortograficzną. Na tym etapie umiejętność przekształca się w nawyk, a nawyk w przyzwyczajenie.

Nauczanie ortografii w kształceniu zintegrowanym możliwe jest tylko w toku solidnej i systematycznej pracy ze strony ucznia – od nauczyciela zaś wymaga przygotowania metodycznego i właściwej organizacji pracy, poszukiwania skutecznych metod nauczania.

Realizacja zadań nauczania ortografii odbywa się przez stosowanie takich metod jak:

- metody podające,
- metody poszukujące,
- metody eksponujące,
- metody praktyczne.

Metodom tym odpowiadają adekwatne do nich drogi uczenia się przez przyswajanie, odkrywanie, przeżywanie i działanie. Największą popularność zdobywa sobie metoda nauczania ortografii, polegająca na wdrażaniu uczniów do praktycznego działania, gdyż umożliwia wiązanie teorii z praktyką. W toku praktycznych ćwiczeń językowych uczniowie potrafią przekształcić tę teorię w regułę ortograficzną i odpowiednio ją zastosować. Do metod praktycznych zaliczamy między innymi gry i zabawy dydaktyczne. Należą one do skutecznych form aktywizacji uczniów, przede wszystkim w klasach najniższych, gdyż najbardziej odpowiadają one właściwościom psychiki dziecka w tym wieku. Gry i zabawy dydaktyczne jako formy uczenia się, są dla dziecka przeżyciem przyjemnym, gdyż zaspakajają jego popędy, budzą i rozwijają zainteresowania oraz odpowiadają poziomowi jego rozwoju. Wprowadzenie gier i zabaw dydaktycznych do nauki szkolnej daje możliwość wywołania u dzieci odpowiedniego napięcia emocjonalnego, które podtrzymuje ich dążenia i jest jednym z warunków skutecznego uczenia się. „Uczenie i wychowanie w atmosferze nudy i obojętności nie może być wydajne”. Wprowadzenie gier i zabaw dydaktycznych do procesu nauczania ortografii na szczeblu kształcenia zintegrowanego jest bardzo ważne, gdyż nauka ortografii jest trudna. Stosowanie gier i zabaw w procesie nauczania zachęca uczniów do tego działu nauki, a lekcje są przyjemne, urozmaicone. Prowadzą one do szybkiego opanowania przez uczniów umiejętności poprawnego pisania, a następnie do wyrobienia nawyku ortograficznego, a wytworzyć go można poprzez długotrwałą, systematyczną, planową i świadomą pracę nauczyciela z uczniami.

Zapamiętujemy szybciej i trwale, kiedy angażujemy do pracy dwie półkule mózgowe: lewą, tzw. "profesorską" i prawą, czyli "artystyczną". Lewa półkula odpowiedzialna jest między innymi za myślenie logiczne, analizę, mowę. Natomiast prawa to obrazy, wyobrażenia, intuicja. Dziecko lepiej zapamięta zasady ortograficzne i pisownię trudnych wyrazów, kiedy będzie mogło wzmocnić zapamiętywanie poprzez skojarzenia, wyobrażenia i emocje. Proponowany zestaw ćwiczeń ortograficznych ma pokazać dziecku, że ortografia nie jest straszna, że może być przyjemnością i zabawą. Można tworzyć różne historyjki, rozwiązywać rebusy i krzyżówki, układać wierszyki, czy też organizować turnieje ortograficzne zamiast wkuwać słowa na pamięć. Ćwiczenia te pozwolą dziecku włączyć do nauki wyobrażenie i emocje, a przez to osiągnąć sukces w nauce ortografii.

Uwaga: Są to przykładowe ćwiczenia, które mogą stanowić bazę i inspirację dla twórczego nauczyciela, który zechce je rozbudować odpowiednim materiałem słownikowym i dostosować do potrzeb własnej klasy. Oprócz wymienionych niżej ćwiczeń można wykorzystywać również wierszyki i krzyżówki ortograficzne. **W nauce ortografii ważna jest także wizualizacja omawianych zagadnień, kolorowe plansze, tablice z obrazkami, tabele itp.**

PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI

Lekcja, która poświęcona jest nauce zasad ortografii powinna być tak zorganizowana i przeprowadzona, ażeby zaangażowane zostały w jej trakcie receptory: wzroku, słuchu i ruchu. Chodzi tu o istotną rolę jaką odgrywa pamięć, która obejmuje trzy procesy: zapamiętywanie informacji, przechowywanie ich i przypominanie. W bardzo dużym stopniu uwaga ułatwia procesy pamięciowe i myślowe. A w ścisłym związku z uwagą pozostaje spostrzeganie, które musi przebiegać w sposób świadomy, systematyczny i planowy.

Wprowadzając reguły ortograficzne należy przestrzegać następujących zasad:

1. Reguła ortograficzna powinna być krótka, jednoznaczna i łatwa do zapamiętania.
2. Sformułowanie powinno być w formie twierdzącej, nie przeczącej.
3. Reguła powinna być poprzedzona obserwacją zjawiska językowego, którego dotyczy.
4. Wyjątki wprowadzamy tylko wtedy, gdy stwierdzimy, że uczniowie umieją stosować poznane reguły.

Przykłady gier, które możemy zastosować w nauczaniu ortografii:

a) Duetka ortograficzna

Brystol (najlepiej kolorowy) tniemy na prostokąty wielkości kart do gry. Na każdym prostokącie z jednej strony (awers) wyraźnie zapisujemy wyraz z luką (wa_adło), a na odwrocie (rewers) wyraz w całości z wyróżnioną trudnością ortograficzną (wahadło). Tak przygotowanymi kartami gra dwoje dzieci. Dostają po tyle samo kart i na zmianę każde z nich pokazuje przeciwnikowi wyraz z luką. Samo patrzy na rewers - słowo uzupełnione. Gdy przeciwnik umie prawidłowo uzupełnić lukę, otrzymuje kartkę i kładzie ją obok siebie. Gdy się pomyli, kartka pozostaje u pytającego, który pokazuje prawidłową odpowiedź. Wygrywa dziecko, które zbierało najwięcej kartek.

b) Dziennikarz śledczy

Zabawa polegająca na pisaniu dyktand z luką w parach- w ławkach, następnie uczniowie wymieniają się pracami i nawzajem sobie sprawdzają dyktanda. Osoba, która poprawnie odnajdzie najwięcej błędów uzyskuje tytuł dziennikarza śledczego, ponieważ uczniowie wiedzą, że praca dziennikarza wymaga poprawnej pisowni.

c)Uczenie się na pamięć wierszyków ortograficznych

Ta metoda może szczególnie pomóc dzieciom mającym bardzo dobrą pamięć słuchową, a słabą wzrokową i kinestetyczną.

Zapamiętaj, proszę, słowa,

Niech ci dobrze wpadną w ucho:

Pióro - pierze, główny - głowa,

Błacha - blaszka, suszyć - sucho.

Kiedy dręczy cię niepewność,

Zawsze sobie przypominaj:

Wierzyć - wiara, drzewo - drewno,

Błahy - błazen, druh - drużyna.

A nuż głoski się odmienia?

Sprawdź, gdy piszesz, to pomaga!

Wożę - wóz, pieniężny - pieniądz,

Stożek - stóg, wahadło - waga.

"Ó" - pisownia wyrazów z u zamkniętym

Nikną wszelkie niepokoje,

Kiedy stwierdzę: dwójka - dwoje.

Nie drży także mi stalówka

Pisząc: -ówna, -ów i -ówka.

Zaokrąglam ó w dwu słowach:

Ósmy, ów, bo osiem, owa.

"U" - pisownia wyrazów z u otwartym

Zapamiętaj, zawsze tu

Pisz otwarte, zwykłe u

W słowach: skuwka i zasuwka,

Gdyż wyjątkiem są te słówka;

W częstkach: -unka, -un i -unek:

Opiekunka, zdun, pakunek.

Pisz je także: w częstce -ulec,

Więc: budulec i hamulec;

W ulu, dwu, gdzie u litera

Wyraz kończy lub otwiera.

Wreszcie - niech nikt nie kreskuje

W czasowniku częstki -uje.

d) Wykreślanka literowa.

Skreślając co drugą literę otrzymamy ukryte wyrazy.

BKUURZZA /kurz , burza/

WRJZEURCZABŁA /rzucał, wierzba/

e) *Kalambury ortograficzne*

Uczniowie dzielą się na dwie lub więcej drużyn. Każda drużyna otrzymuje zapisane na kartce hasło, które należy odgadnąć. Hasła można pokazywać gestami lub rysować na tablicy. Wygrywa drużyna, która odgadnie więcej haseł w określonym czasie.

- budzik z kukułką
- kulista chmura
- pakunek zucha
- płukać chusteczki
- burza w butelce
- chór przepiórek
- różdżka wróżki
- kłótlive jaskółki
- wózek z wiórami
- góra płótna

f) *Bystre oko*

Niektóre wyrazy podobnie brzmią, ale ich pisownia jest zupełnie inna i mają różne znaczenie. Trzeba je odnaleźć i połączyć. Następnie nauczyciel opisuje dany wyraz, a uczniowie podają jego pisownię lub odwrotnie - dzieci opisują znaczenie wyrazu, a nauczyciel prezentuje jego pisownię, na przykład:

- Krzak, na którym rosną czarne lub czerwone owoce (odpowiedź: porzeczka)

Połącz podobne wyrazy

PROPOZYCJE ĆWICZEŃ ORTOGRAFICZNYCH

1. UKŁADANIE TEKSTÓW Z WYRAZAMI Z TRUDNOSCIA ORTOGRAFICZNA

chrzan. Chińczyk, orzechy, wachlarz, schronisko, chcieć

Był upalny dzień. Młody Chińczyk chciał trafić do schroniska w górach. Droga do s_roniska była długa i męcząca. Chłopiec postanowił odpocząć w cieniu przydro_nego o_echa. Z liści ch_anu zrobił sobie wa_larz i odpoczywał. Wieczorem dotarł do celu.

Wyrazy: wró_ka, królik, który, sójka, góra, chór

Dobra wró_ka zaczarowała małego kr_lika, kt_ry pragnął latać jak ptak. Zamieniła go w s_jkę i wyczarowała mu gniazdo na wysokiej g_rze. Szczęśliwy królik śpiewał w ch_rze ptaków.

2. Piłka ortograficzna

Uczeń rzuca piłkę do kolegi i podaje jakiś wyraz z "ó", "u", "rz", "ż", "h" lub "ch". Osoba, która złapie piłkę, musi podać prawidłową pisownię tego wyrazu.

Wariant 2: Uczeń, który rzuca piłkę, podaje wyraz oraz pisownię tego wyrazu - osoba, która złapie piłkę, musi powiedzieć: "prawda" lub "fałsz".

3. Zapamiętujemy wyrazy

Uczniowie odczytują wyrazy i starają się zapamiętać ich pisownię. Następnie otrzymują zestaw wyrazów z lukami. Wpisują brakujące litery i sprawdzają ich prawidłową pisownię. Do każdego wyrazu mogą wykonać schematyczny rysunek.

- G_ZIK
- KR_LIK
- M_ZEUM
- R_ZGA
- DŁ_GI
- JASK_ŁKA
- M_R
- P_ŁKA

(dzieci starsze)

Uczniowie otrzymują zestaw wyrazów z lukami. Najpierw samodzielnie próbują uzupełnić brakujące litery, a następnie odszukują wyraz w słowniku ortograficznym (ewentualnie poprawiają błędy). Wyrazy przepisują do zeszytów w porządku alfabetycznym lub grupując według pisowni.

4. Pojedynek ortograficzny

Uczniowie dobierają się parami. Każda para dostaje zestaw wyrazów. Dzieci mają za zadanie podzielić wyrazy na dwie grupy - np. wyrazy z "ż" i "rz".

Wygrywa para, która zrobi to najszybciej i bez błędów.

Przykładowy zestaw wyrazów:

_ąd, _adko, kradzie_, reporta_, _ut, _emyk, _ęsa, pejza_, stra_, _epa, _ycie, _aba.

5. Turniej ortograficzny

Uczniowie dobierają się w równoliczne grupy.

Wariant 1

Nauczyciel podaje wyraz, a wybrane dziecko z grupy objaśnia jego pisownię.

Wariant 2

Nauczyciel mówi wyraz, grupa naradza się i jedna osoba podaje jego prawidłową pisownię.

Kiedy ktoś popełni błąd zapisujemy wyraz na tablicy. Wygrywa grupa, która popełni najmniejszą liczbę błędów.

Bibliografia:

1. Baczyńska H. „Metodyka nauczania języka polskiego w klasach I – III”. WSiP
2. Jedut A., Pleskot A. „Nauczanie ortografii w klasach I – III”. WSiP
3. Malendowicz J. „Nauczanie ortografii w klasach I – III”. PZWS
4. Polański E. „Dydaktyka ortografii i interpunkcji”. WSiP
5. Gawdziuk W. „Ortografia na wesoło”, Warszawa 1969, Instytut Wydawniczy PAX

Opracowała Małgorzata Łobejko

Zespół Szkół w Stolpiu